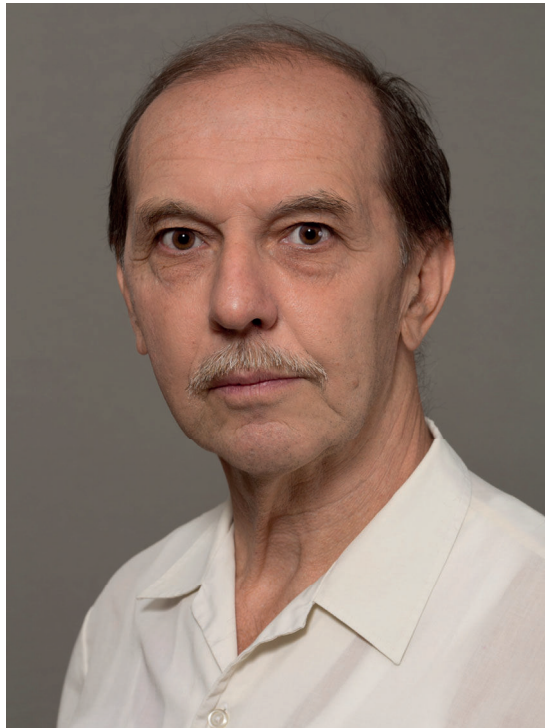

OMNIS AMOR INCIPIT AB ASPECTU
KÖSZÖNTŐ KÖNYV JÁSZAY LÁSZLÓ
65. SZÜLETÉSNAPJÁRA

**OMNIS AMOR INCIPIT
AB ASPECTU**

**Köszöntő könyv Jászay László
65. születésnapjára**

Budapest, 2016

SZERKESZTETTE:
JANURIK Szabolcs, PALÁGYI Angela és
PÁLOSI Ildikó

TECHNIKAI SZERKESZTŐ:
JANURIK Szabolcs

A borítót Pálosi Ildikó tervezte

A kötet megjelenését az Innovációs és Technológiai
Minisztérium támogatta

Készült a CC Printing Kft. nyomdájában

© A szerzők, 2016
© ELTE BTK Orosz Nyelvi és Irodalmi Tanszék

ISBN 978-963-489-267-0

ZOLTÁN András

Orosz *начкун*, magyar *pancser*

So kann der Name, nicht so muß er gedeutet werden.
(GOTTSCHALD 1954: 9)

A közelmúltban Gogol néhány elbeszélését újraolvasva figyeltem fel *Az orrban a начкун* szitokszóra:

[Прасковья Осиповна Ивану Яковлевичу:] Ах ты, *начкун*, бревно глухое! Вон его! вон! неси, куда хочешь! чтобы я духу его не слыжала! (ГОГОЛЬ 3: 50).

Az orosz *начкун*-ról nekem mindjárt a magyar *pancser* jutott eszembe, de Makai Imre ennél választékosabban oldotta meg a fordítás feladatát:

[Прасковья Осиповна Иван Яковлевичу:] Ó, te *kontár*, te fajankó, takarodj kifelé! Mars ki! Vidd, ahova akarsz! A szagát se érezzem! (GOGOL 2009: 5).

A *начкун* szó – amint az egész „Ах ты, *начкун*, бревно глухое!” szitokáradat – az elbeszélés első teljes kéziratos változatában még nincs meg (vö. ГОГОЛЬ 3: 382), hanem akkor került a szövegbe, amikor azt Gogol Puskin *Sovremennik* című folyóirata számára 1836-ban átdolgozta (ГОГОЛЬ 1836: 56; vö. ГОГОЛЬ 3: 653).

A *начкун* viszonylag újabb keletű szó az oroszban, a XVII. század végéig nincs dokumentálva a forrásokban sem a főnév, sem a szóképzési alapjául szolgáló *начкать* ‘piszkít, maszatol’ ige (СРЯ XI–XVII 14: 180).

A szó a XVIII. századi orosz nyelv szótárában (СРЯ XVIII 18: 251) négy adattal szerepel, ezek közül a legkorábbi Ivan Nordstet orosz–német–francia szótárából való:

Пачкунъ, а, *m. vulg.* ein Schmierer, Pfüscher, un barbouilleur, bousilleur;

Пачкунья, и, *f. vulg.* eine Schmiererin, Pfüscherin, une barbouilleuse, bousilleuse (НОРДСТЕТ 2: 523).

Tehát a szó jelentése már az első ismert írásos megjelenésekor ‘kontár, dilettáns’, ám a szótár jellegéből adódóan nem található hozzá példamondat; a *vulg.* minősítés értelmezésére még visszatérünk. Nordstet szótára az idézett helyen egyébként az alapszót is hozza:

Пачкаю, ать, вы-, за-, напачкать *v. a. vulg.* besudeln, beschmieren, nur so hin schmieren, schlechte Arbeit machen, fouiller, barbouiller, bousiller (НОРДСТЕТ 2: 523).

Az ige német értelmezése – ‘bepiszkít, összeken, csak úgy odaken, rossz munkát végez’ – lényegében le is írja az ige jelentésfejlődését a ‘piszkít’-tól a ‘rossz munkát végez’-ig, amely utóbbiból adódik a *пачкун* ‘kontár’ jelentése. A *пачкать* ige konkrét ‘bepiszkít, besároz’ jelentésben már Weismann német–latin szótárának orosz kiegészítésében is előfordul a *Kot* ‘sár, szenny’ főnév használatát illusztráló kifejezésben (WEISMANN 1731: 344): „mit Koth bestreichen, delutare, мазати, пачкати грязью” (vö. CPЯ XVIII 18: 251). A *пачкун* ennek szabályos főnévi származéka; a korábban mérsékeltén produktív *-ун* képző az oroszban éppen a XVIII. században kezd gyakorivá válni (ZOLTÁN 1993).

A *пачкун* főnév időben második adata szintén egy szótárból, a nagy francia–orosz szótár 1798. évi, Tatišcev szerkesztette második kiadásából való (ФРЛ² 1: 188), ebből csak a XVIII. századi orosz nyelv szótárában közölt részt tudjuk idézni (amiből sajnos nem derül ki, hogy mely francia szó orosz értelmezésében található a példa): „Пачкун, не умѣющий дѣлать того, за что взялся” (CPЯ XVIII 18: 251).

A további két adat, amelyet a XVIII. századi orosz nyelv szótára idéz, valójában már a XIX. századra esik. Az egyik ezek közül szintén szótári forrásból való, mégpedig az orosz akadémiai értelmező szótár második kiadásából (1806–1822):

ПАЧКУНЪ, на с. м. 2 скл. простон. Кто не наблюдает опрятства и от того скоро пачкается, марается (CAP² 4: 817).

Itt tehát inkább magát rendszeresen bepiszkító, rendetlen emberről van szó, ami a *пачкать* ige konkrét jelentéséből következik, noha a szótár hozza az átvitt jelentését is az igenek:

ПАЧКАТЬ, запáчкать, пачкаю, ешь. чкаль, запáчкаю. гл. д. 1 спр. просто-нар. 1. марать, грязнить. Запáчкать бѣлье. 2. * Дурно, неprovорно, неискусно что дѣлать. Лучшие не приниматьсь за дѣло, чѣмъ пачкать какъ ни попало (CAP² 4: 817; az aszteriszk ebben a szótárban az átvitt jelentések megkülönböztetésére szolgál).

ПАЧКАТЬСЯ, запáчкаться, пáчкаюся, ешся. запáчкался, запáчкаюся. гл. возвр. 1 спр. 1. мараться, грязниться. Бѣлье пачкается, запáчкалося. 2. Заниматься въ чѣмъ неуспѣшно. Онъ за этимъ дѣломъ долго пачкался (CAP² 4: 817; a második jelentésnél itt hiányzik az aszteriszk).

Az orosz akadémiai szótár első, még a XVIII. században megjelent kiadásában csak a *пачкать(ся)* ige és igekötős származékai – *выпáчкать(ся)*, *запáчкать(ся)*, *изпáчкать(ся)*, *напáчкать*, *перепáчкать(ся)*, *разпáчкать* – fordulnak elő, mégpedig azok is csak konkrét ‘(be)piszkít, (be)sároz’ jelentésükben és *просто-нар[одное]* stílusminősítéssel (CAP¹ 4: 738–739).

A *пачкун* főnévre a XVIII. századi orosz nyelv szótára által idézett másik, valójában már XIX. század eleji adat nem szótárból, hanem Ivan Dmitriev

költő és államférfi (1760–1837) egy 1806-ban kelt, Dmitrij Jazykovnak szóló leveléből való: «Что мнѣ лестнаго... быть членом академии, университета, когда всякой *пачкун* может быть моим сотоварищем!» (СРЯ XVIII 18: 251). A bővebb kontextus a következő:

Чтожь значить теперь уставъ цензуры и самый департаментъ просвѣщенія, есть ли вопреки видовъ правительства критика будетъ стѣсняема, и что еще хуже, критика на дурныхъ только сочинителей, потому только что они пятого класса и въ лентѣ? есть ли эти *пачкуны* напротивъ того будутъ еще ободраемы, ибо я слышалъ, что приказано будетъ въ ученыхъ Московскихъ Вѣдомостяхъ расхвалить Пиндаровъ переводъ, который нельзя бы похвалить и во времена Тредьяковского? что мнѣ лестнаго, наконецъ, быть членомъ академіи, университета, когда всякой *пачкунъ* можетъ быть моимъ сотоварищемъ! Недавно одного изъ нихъ глупое рифмосплетеніе читали даже на кафедрѣ университетской. Я не вытерпѣлъ, и сдѣлалъ мои замѣчанія, равно какъ и на другую оду его, помѣщенную въ Другѣ Просвѣщенія; для любопытства при семь къ вамъ посылаю. Увидите сами, стоитъ ли такой человекъ явнаго покровительства университета (ДМИТРИЕВ 1868: 1099).

Több okból érdemes ezt a részt bővebben idézni. Egyrészt a szótárban közölt előtt néhány sorral van benne még egy előfordulás (*пачкуны*), másrészt a szövegből egyértelműen kiderül, hogy itt dilettáns költőkről, írókról van szó, nem utolsósorban pedig segít értékén kezelni az idézett szótárak *vulg.*, illetve *простонар.* stílusminősítéseit. A kor két kimagasló műveltségű irodalmára levelez itt egymással, így tehát a szó szoros értelmében vett vulgarizmusról (*простопечуе*) szó sem lehet, de tájszóról sem, hanem legfeljebb a bizalmas társalgási nyelv szaváról, amelyet a mai orosz értelmező szótárak legfeljebb *разговорное* címkével látnának el.

A tulajdonképpeni népnyelv, a nyelvjárások felől a *пачкун* nem érkezhett az irodalmi nyelvbe, már csak azért sem, mert az orosz nyelvjárások összesített szótára nem is ismer ilyen szót, sőt az alapjául szolgáló ige is rendkívül gyéren van benne adatolva. Így például nincs meg a szócsalád alapját képező *пачкать* ige, csak a visszaható *пачкаться* ‘делать что-либо плохо, медленно, неаккуратно’ értelmezéssel, és ezt is csak XIX. századi szótárak alapján idézi (Слов. Акад. 1847/3: 164, Даль 3: 21, Даль² 3: 27, Даль³ 3: 62 helymegjelölés nélkül közli, vagyis az ő idejében sem volt ez tájszó), továbbá néhány főnévi származék ‘rendetlen, piszkos ember’ jelentésben: *пачкала*, *пачкалка*, *пачколье*, *пачколька*, *пачкóля*, *пачкóра* ~ *пачкóра* ‘неряха, грязнуля’; ezek közül a gyéren adatolt *пачкалка* és a csak Dal’ nyomán idézett *пачкóля* ‘kontár festőt’ is jelenthet (‘плохой маляр, живописец’, vö. СРНГ 25: 302–303). Úgy tűnik tehát, hogy a népnyelvben, amennyiben megvan, az egész szócsalád nem más, mint valami „versunkenes Kulturgut”, amely a városi vagy a vidéki úri nyelvből „szállt alá”. Megerősíti ezt A. G. Преображенский XX. század eleji megjegyzése a *пачкать* igeről: „книжн.; въ народн. не употребляется” (ПрЭС 2: 31). Az orosz nemzeti szövegtár

dialektológiai alkorpusza nem ad találatot sem a *пачкать*, sem a *пачкун* keresőszóra (НКРЯ/ДК).

A *пачкун* jelentése egyébként Dal'-nál mindhárom kiadásban egyrészt 'rendetlen, piszkos, maszatos ember' („неопрятный, кто грязно моется, стряпать, писать, лить или брызгаеть вокруг”), másrészt 'kontár festő vagy író' („плохой маляр, живописец или писака”). Az orosz *пачкун* jelentése a többi XIX–XX. századi szótár szerint is – a *пачкать* ige 'piszkít, maszatos' jelentéséből következően – többnyire 'dilettáns író, költő' vagy 'kontár festő', noha Ivan Jakovlevics – Gogol fentebb idézett, *Az orr* című elbeszélésében a szitokszó címettje – éppenséggel borbély. Nincs közük az irodalomhoz vagy a képzőművészethez Gogol *A revizor* című színművében (1836) az ezzel a szóval illetett szereplőknek, Bobcsinszkij és Dobcsinszkij földbirtokosoknak sem:

Городничий. Только рыскаете по городу, да смущаете всех, трещотки проклятые, сплетни сеете, сороки короткохвостые.
Аммос Федорович. Пачкуны проклятые! (Гоголь 4: 94)

Mészöly Dezső és Mészöly Pál itt ugyan nemes egyszerűséggel „Disznók!”-nak fordítja az orosz „Пачкуны проклятые!” szidalmat (GOGOL 1987), de nézetem szerint az adott szituációban nyugodtan lehetett volna használni a *kontár* szót vagy akár annak valamely kevésbé választékos szinonimáját is; Ljapkin-Tyapkin nyilván nem valamely erkölcsi hibában marasztalja el e két „jellemet”, hanem ügyetlenségük, „pancserségük” miatt, mivel melléfogtak, amikor revizornak nézték Hlesztakovot.

Az orosz nemzeti szöveggtár példáiban többnyire festőt vagy írófélélt szólnak le így. Néhány jellegzetes, írókra, szerkesztőkre, kritikusokra vonatkozó példa:

Не помню, кто из моих знакомых, говоря о каком-то злом и недобросовестном критике, сказал: «Если ты хочешь иметь понятие об этом журнальном пачкуне, так представь себе спущенную с цепи бешеную шавку, косматую и запачканную в грязи. Эта шавка кидается на всех людей, порядочно одетых, и лижет ноги только у тех, которые точно так же растрепаны и запачканы, как она» (М. Н. Загоскин: Москва и москвичи, 1842–1850 – НКРЯ).

Так делают и гениальные писатели, так делают и пачкуны. Гениальные писатели потому, что это их призвание. А пачкуны потому, что они иначе себя и не воображают, как гениальными писателями. А то бы они и пера в руки не брали (Т. Г. Шевченко: Дневник, 1857–1858 – НКРЯ).

Несовершеннолетний мальчик Вяземский вдруг выступил вперед защитником Карамзина от неприятелей и грозой пачкунов, которые, прикрываясь именем и знаменем его, бесславили их (Ф. Ф. Вигель: Записки, 1850–1860 – НКРЯ).

Так Россия моя, теперь растерзанная, разгороженная, скоро сбросит с себя *пачкунов* и возьмет меня опять к себе (М. М. Пришвин: Дневники, 1918 – НКРЯ).

Festőkről, grafikusokról:

Подле него был портрет Дюрера, потом Мюллеров эстамп Рафаэлевой Мадонны, перечеркнутый красным карандашом. Внизу было подписано рукою Аркадия: «Ты был достоин сумасшествия, бедный *пачкун*! [...]» (Н. А. Полевой: Живописец, 1833 – НКРЯ).

Татьяна Алексеевна была Лиотарова письма, а не позднего Ренуара [...], и уж, конечно, не тех утративших любовь к женщине *пачкунов*, что пришли на смену импрессионистам (Ю. М. Нагибин: Моя золотая теща, 1994 – НКРЯ).

Кто же из местных *пачкунов* удостоился вашей оценки, милорд? (Сергей Таранов: Мстители, 1999 – НКРЯ).

«Правда», 1 марта 1936 года. «О художниках-пачкунах» – редакционная статья (Мария Чегодаева: Соцреализм: Мифы и реальность, 2003 – НКРЯ).¹

Напомним, 10 ноября мэр Ростова Михаил Чернышев подписал специальное распоряжение, чтобы усилить борьбу с *пачкунами* городских стен и подъездов (В Ростове за расклейку объявлений будут штрафовать. // Комсомольская правда, 11.11.2008 – НКРЯ).

Ugyanakkor – amint azt már Gogolnál is láttuk – a *пачкун* kapcsolata a gondatlan vagy tehetségtelen írással, illetve festéssel, rajzolással már a XIX. században kezd lazulni, s egyéb foglalkozások hozzá nem értő képviselőit is kezdi jelölni, például a ‘kontár orvost’ is, vö.:

Мой Павлик схватил здесь лихорадку [...]. Здешные *пачкуны-доктора* умели продержать его 5 недель в лихорадочном пожаре, отчего он стал тенью, а не человеком (П. В. Анненков: Письма к И. С. Тургеневу, 1852–1874 – НКРЯ).

Az orosz értelmező szótárakból ez nem nagyon derül ki, mert általában úgy határozzák meg a szónak ezt a ‘kontár’ jelentését, hogy az többnyire író-ra vagy festőre vonatkozik, vö. például: „Неумелый работник (преимущ.

¹ Az itt említett névtelen Pravda-cikk egyébként a szócsalád több más tagját is felhasználja a célba vett grafikusok pocskondiázására, köztük egy alkalmi képzésűt is: «Даже вещи, [...] они все исковерканы, сломаны, *испачканы*, приведены умышленно в такой вид, чтобы противно было смотреть на них [...]». Странно, что этого не замечает сам Маршак. У него в этой книжке есть сказка о «Мастере-ломастере». Как же пустил он на страницы своей книжки *мастера-пачкастера*? [...] Есть школа компрачикусов детской книги, *мастеров-пачкастеров*. Художник Конашевич *испачкал* сказки Чуковского. [...] *Пачкотия* в детской книге глубоко реакционна. [...] Дети отвернутся от *пачкотии* формалистов» (<http://tehne.com/event/arhivsyachina/o-hudozhnikah-pachkunah-1936>).

живописец, рисовальщик или писатель; пренебр.)” (УШАКОВ 3: 74); „*Пренебр.* О неумелом, плохом работнике (обычно о художнике, писателе и т. п.)” (ССРЛЯ 10: 510); „*Презр.* Тот, кто неумело, небрежно делает что-л. (преимущественно о живописце, писателе)” (СРЯ² 3: 36); „О неумелом, плохом работнике (обычно о художнике, писателе и т. п.)” (БАС 15: 333). Az első nagyobb orosz–magyar szótár szerzője, aki főleg az 1847-es orosz akadémiai értelmező szótár (Слов. Акад. 1847) és Dal’ szótárának első kiadása alapján dolgozott (vö. ЛЯВИНЕЦ-УГРИН 2016), az orosz *пачкунъ* címszót a következő magyar megfelelőekkel értelmezi: „mázoló; piszkos ember; roszt festő; kontár; roszt író; kotyvasztó” (MITRÁK 1881: 416). A XX. század második felében készült orosz–magyar nagyszótárban ebből elmarad a ‘firkász’, viszont a ‘dilettáns festő’ mellett itt ismét jön a szakmától független ‘kontár’ jelentés: „tehetségtelen festő, mázó; fuseráló” (OMSz 2: 23), a magyar–orosz részben ugyanakkor a *pancser* orosz megfelelője első helyen a *пачкун*: „1. <kontár> пачкун; 2. <peches ember> неудачник” (MOSz 2: 507).

Noha a *пачкун* főnév és alapszava, a *пачкать* ige – mint láttuk – viszonylag nem régi elemei az orosz szókincsnek, a szócsalád eredete mégsem könnyű eset az etimológusok számára. Szintén láttuk, hogy az orosz nyelvjárásoktól idegen a ‘(be)piszkít, (össze)maszatol’ jelentésű *пачкать* ige,² ráadásul a legszorosabban rokon nyelvekben, az ukránban és a fehéroroszbán sincs meg (vö. СУМ, ТСБМ). Ezért az első szófejtési kísérletek jövevényszónak tartották, az orosz szó forrásaként a német *Patsche* ‘sár, pocsolya’, (*im Kote*) *patschen* ‘sárban tapicskol, dagasztja a sarat’, illetve a *patzen* ‘ügyetlenkedik, kontárkodik; mázol’ szavak családját jelölték meg (STREKELJ 1890: 463–464, ПрЭС 2: 31). Hangtanilag ebből az orosz szó forrásaként nyilván a *patschen* jöhetne inkább számításba, a szlovén *pacáti*, *pacati* forrása pedig inkább a német *patzen* lehetett (STRIEDTER-TEMPS 1963: 187). Max Vasmer az orosz *пачкать* esetében a németből való kölcsönzést azért tartotta kétségesnek, mert úgy tudta, hogy a lengyelben a szó nincs meg. Véleménye szerint az orosz *пачкать* és a többé-kevésbé hasonló hangzású cseh *pacati*, *packati*, szlovák *packat* ‘kontármunkát végez, elfuserál’, szlovén *pacáti*, *pacati* ‘foltot ejt, beken, bepiszkít’ egymástól és a német *patschen* szócsaládjától független hangfestő képződmények (VASMER 2: 328). Vasmer álláspontjához csatlakozott Francisek Sławski is, ám ő rámutatott arra, hogy a lengyelben is vannak pontos megfelelői a Vasmernél említett szláv alakoknak: *pačkać*, *packać* ‘bepiszkít, beken’ (SŁAWSKI 1956: 72). Václav Machek már Sławski kiegészítésének ismeretében tekintette mindenütt önálló hangutánzó képződménynek a szláv szavakat (MACHEK 1971: 425), ugyanilyen szellemben nyilatkoznak

² Van az orosz nyelvjárásokban egy másik, a gabonaszemek megtisztításával, a héjtól való elválasztásával kapcsolatos *пачкать* ige is: *пачкать от снопины* ‘разделявать зерно на почвах, очищать от шелухи’ (Jaroslavli terület), de ez etimológiailag nem tartozik ide (КУРКИНА 1993: 60–62).

a szlovén etimológiai szótárak is (BEZLAJ 3: 1, SNOJ 1997: 418). Trubačev a Vasmer-szótár orosz fordításához fűzött kiegészítésében felhívta a figyelmet Ślawski pontosítására, s noha nem foglalt nyíltan állást a kérdésben, a megjegyzését bevezető „однако” („Ср., однако, польск. *pačkać, packać* «марать, загрязнять»” – ФАСМЕР 3: 223) úgy is értelmezhető, hogy lám, megvan az összekötő kapocs, tehát nincs akadálya annak, hogy az orosz szó német jövevényszó lehessen. Nyilván így is értelmezték Trubačev megjegyzését Šanskij és szerzőtársai, akik ugyan leszögeznek, hogy a *начкать* szónak nincs általánosan elfogadott etimológiája, azonban többségi álláspontként a lengyelen keresztül a németből való kölcsönzést mutatják be: „Большинством ученых считается заимствованием из нем. языка, в котором *patschen* – ‘марать, грязнить’. Заимств. слово в таком случае было через польск. посредство (ср. польск. *pačkać* ‘марать, мазать’))” (КрЭС 1979: 331). Šapošnikov első helyen hozza ugyan ezt az etimológiát, de nem túl mély meggyőződéssel: „Якобы из польск. *pačkać* ‘марать, мазать’, производного глг. на -ac от основы нем. глг. *patschen* ‘марать, грязнить’. Нельзя исключить и возможности звукоподражательного происхождения этого глагола на рус. почве” (ШАПОШНИКОВ 2: 116). Egyértelműen az orosz *начкать* ‘марать, грязнить’ hangutánzó eredete mellett foglal állást már említett cikkében Ljubov’ Kurkina: „*начкать* восходит к звукоподражательной основе, расширенной экспрессивным к” (КУРКИНА 1993: 62). Hasonlóképpen már a hangutánzó eredetet tekinti hagyományosnak a Švedova által szerkesztett, etimológiai magyarázatokkal bővített értelmező szótár, s csak hasonló képződményként utal a német *patschen* igére (ШВЕДОВА 2007: 619).³ Kurkina megállapításainak teljes félreértésén alapul Orel szócikke, aki egy ősszláv hangutánzó **pacati* ige -k- képzővel bővített **pac(ь)kati* származékának véli az orosz *начкать* igét (OREL 3: 24). Ez a rekonstrukció nyilvánvalóan hibás (ha volt redukált a c után, az csak palatális ь lehetett), ráadásul semmiféle magyarázattal sem szolgál az orosz -č-re nézve a feltételezett ősszláv -c- helyén.

A lengyel etimológusok a *pačkać* igét nem tartják német jövevényszónak, hanem egyértelműen hangutánzó eredetűnek tekintik (BRÜCKNER 1927: 390, ŚLAWSKI 1956: 72, BORYŚ 2005: 407); nem szerepel a szó a lengyel nyelv német jövevényszavainak történeti-etimológiai szótárában sem (WDLP).

Úgy gondolom, hogy Vasmer azért tekinthette akadálnak az orosz *начкать* német jövevényszóként való azonosításában a szó (mint később kiderült, tévesen vélt) hiányát a lengyelben, mert az ő korában még nem álltak rendelkezésre az új orosz nyelvtörténeti szótárak (külföldről ezek cédulaanyagához sem férhetett hozzá), így nem tudhatta, hogy mikor jelent meg a szó az oroszban. Ha ugyanis valamikor a XV–XVII. század folyamán vették volna át a szót, akkor joggal lett volna feltételezhető, hogy a lengyel közvetítette a keleti szláv felé. Ez a lehetőség egyébként a XVIII. században is fennállt,

³ Ennek az adatnak a beszerzéséért Zoltán Dominikának mondok köszönetet.

főleg annak első felében (vö. KOCHMAN 1972, КИСЛОВА 2015), csak éppen nem tudjuk, hogy megvolt-e már akkor a lengyel szó, mivel először csupán a XIX–XX. század fordulójának nyelvhasználatát tükröző ún. varsói szótárban rögzítették (SW 4: 8). Tehát amíg nem kerül elő olyan adat, amely bizonyítaná, hogy a lengyel *pačkać* már a XVIII. században, netán korábban is megvolt, a lengyel közvetítés lehetőségével komolyan nem számolhatunk. A németből való származtatás gondolatát azonban nem vethetjük el: a XVIII. század az intenzív német–orosz nyelvi kapcsolatok kora is (vö. КИПАРСКИЙ 3: 128–142, БИРЖАКОВА–ВОЙНОВА–КУТИНА 1972: 174–177).

Ami a Štrekeljnél és az idézett etimológiai szótárakban összegyűjtött hasonló hangzású és jelentésű szlovén, cseh, szlovák, lengyel igéket illeti, ezek ott népnyelvi szavak, és mivel mind a négy nyelv a német nyelvterülettel határos, illetve – legalábbis a múltban – a némettel részben közös területen beszélt szláv nyelv, a német hatása ezekre már csak areális nyelvészeti szempontból is igen valószínű. Vagy fordítva: nagyon valószínűtlen, hogy például a tömeges német–szlovén vagy német–cseh kétnyelvűség közepette a németben és a felsorolt szláv nyelvekben véletlenül, egymástól teljesen függetlenül alakultak volna ki hasonló hangfestő hangsorok a ‘bepiszkit, összemaszatol’ jelentés kifejezésére.⁴ Egyébként is mindig egyszerűbb átvenni valamit készen a szomszédtól, mint újat létrehozni. A hangutánzó vagy hangfestő eredet véleményem szerint csak akkor jöhet szóba, amikor a kutató jobb ötlet híján leteszi a fegyvert, csak nem akarja bevallani, hogy nem boldogul a szófejtéssel.

Az oroszban más volt a helyzet, mert itt a *пачкать* és *пачкун* – mint láttuk, a korai orosz szótárak ilyen értelmű címkézése ellenére – nem a népnyelv, hanem az „úri nyelv” része volt, még ha annak bizalmas társalgási rétegébe tartozott is; korai előfordulásaik közismerten többnyelvű orosz értelmiségiek szövegeiből származnak, így a spontán, minden külső hatás nélkül kialakuló hangutánzó szó elmélete itt más okból – tudniillik szociolingvisztikai megfontolásokból – nem valószínű.

A fentiekkel csak azt kívántam hangsúlyozni, hogy az orosz szócsalád forgalomban lévő kétféle etimológiája – német jövevényszó vagy hangutánzó eredet – nem egyforma súlyú. Mindamellett, amint a mottóban szereplő Max Gottschald-idézetet Kiss Lajos magyarul interpretálta: „[...] valójában minden etimológia tovább finomítható, csiszolható. Egyetlen etimológiai szótár vagy névtár cikkeit sem fogadhatjuk szentírásként. Ne azt olvassuk ki belőlük, hogy valamely szót vagy nevet így vagy úgy kell etimologizálnunk, hanem azt, hogy így vagy úgy lehet” (Kiss 1970: 20). Jelen esetben az orosz *пачкать* igét

⁴ Megjegyzendő, hogy a fentebb említett, -c- töbeli mássalhangzót tartalmazó cseh *pacati*, *packati*, szlovák *packat* ‘kontármunkát végez, elfuserál’, szlovén *pacáti*, *pácati* ‘foltot ejt’ alakok a német *patzen* ‘ügyetlenkedik, kontárkodik; mázol; pacázik’ hatását tükrözhetik. Ennek főneve a *Patzer* ‘kontár; mázó’, innen a magyar *paccer* ‘balek, kontár’ (BAKOS 1994: 567, TÓTFALUSI 2004: 678), a szerb *наџер* ‘kontár’ (PCX 4: 367), a horvát *păcer* ‘kontár; gyenge sakkjátékos’ (ANIĆ 2004: 986) és a macedón *наџер* ‘vesztes sakkjátékos; kontár’ (ДРМ).

a tudomány határain belül mindkétféleképpen lehet etimologizálni, de most, hogy a szakirodalomban a gyengébb megoldás látszik felülkerekedni, nem árt felhívni a figyelmet a másik – véleményem szerint valószínűbb, de ennek ellenére mégis háttérbe szoruló – erényeire is.

Ha az orosz *пачкун* valóban a német *patschen* igéből származik, akkor a *пачкун* szegről-végről rokonságban áll a magyar *pancser* szóval, amely nálunk foglalkozástól függetlenül lehet ‘kontár, ügyefogyott ember’ a bizalmas társalgási stílusban. A *pancser* alapjául szolgáló német *Pan(t)scher* a *pan(t)schen* ige főneve, amely az ausztriai németben a belőle származó magyar *pancsol* igéhez hasonlóan jelentheti azt is, hogy ‘vízben játszik’, általában azonban az egész német nyelvterületen ‘vízzel hígít’, vagyis ‘hamisít’ (bort, sört) (vö. TESz 3: 81, EWUng 2: 1107). Ez a *pan(t)schen* ige a németben a hangutánzó *patschen* nazalizált mellékalakja (*patschen* : *pantschen* mint *matschen* : *manschen* – DudenEtym. 1989: 446, 507; PFEIFER 2003: 966), s a belőle képzett *Pan(t)scher* egyrészt ‘borhamisító’ (később bármilyen folyadékot – tejet, sört, üzemanyagot – hígító csaló), másrészt ‘ügyefogyott, hozzá nem értő ember’, eredetileg nyilván – mint a *пачкун* is – folyadékokkal (italokkal, festékekkel, tintával) ügyetlenül és/vagy gondatlanul bándó „szakember” (vö. KLUGE 1999: 610), vagyis ‘kontár’.

A *pancsol* a magyarban sem régi szó, 1816-tól adatolható ‘ételt, italt kotyvaszt; (bort, tejet stb.) felvizez, összekever’ jelentésben, a *pancser* pedig etimológiai szótáraink szerint csak 1930 óta van dokumentálva (TESz 3: 81, EWUng 2: 1107). Nemrégiben a *pancser* legkorábbi írásos dokumentálását Németh Luca Anna egy évvel korábbra, 1929-re javította (NÉMETH 2012: 59). A *pancser* datálását azonban még ennél is mintegy fél évszázaddal korábbra tehetjük, mert – legalábbis a borászati szaknyelvben – ‘borhamisító’ jelentésben már az 1880-as években megvolt, vö.:

Régen letűntek azon sötét idők, amidőn azon termelőt, ki borát a seprőről lefejtette, „*pancser*”-nek tartották (Borászati Lapok 20 [1888]: 197);

[...] minden hír, mely csak az intézmény ellenségei, a *borpancserek* által kolportáltatik, merő hazugság (Borászati Lapok 24 [1892]: 301);

[holmi pécsi borhamisítók üzelmeiről:] majd a körmére koppintanánk mi a pécsi *pancsereknek* (Borászati Lapok 30 [1898]: 843);

„borszerű italok” [...], melyeket kellő kotyvasztással, keveréssel stb. ügyes ember mégis vegyvizsgálatot állóvá, „analizenfesztté” tehet, úgy, hogy az „igazi, tiszta bortól” még a tulajdon *pancser* apja sem különböztethetné meg (Borászati Lapok 38 [1906]: 291).

Tréfásan egy patikust is nevezhettek *pancsereknek*:

„Éljen, itt van a *pancser* is!” Ez a szomszéd város patikusa volt (Vadász-Lap, 1889. augusztus 25., 311).

Az egyéb termékek közül például az élesztőhamisítással kapcsolatban is felbukkan a szó:

Van olyan élesztő, mely mire a gyárból az u. n. *pancserkézen* a fogyasztóhoz jut, már tiszta szeszélesztőmentes keverék, mely csakis baktériumok termelésére alkalmas (Pesti Hírlap, 1910. augusztus 26., 14).

Hamarosan azonban olyan foglalkozású személy is lehet *pancsér*, aki nem vizez vagy vegyít dolgokat, például egy fényképész:

Más fotográfus mind nyiszlett, keszlett, / Mellette *pancsér* a híres Goszleth! (Színházi Élet 1918/29: 39),

vagy pedig – irodalmi névadás elemeként – egy vadász (jellemző a névalkotás receptje: német tő + szláv képző = magyar gúnynév):

Pancserovski, ismert vadászati jogbérlo vendégül látja saját vadászterületén meghitt barátját, *Fuserovics* urat (Vadász-Lap, 1912. október 25., 397).

A *pantschen* ige a németből átkerült a csehbe (*pančovat*) és a szlovákba is (*pančovat*), de csak a ‘folyadékot higít, hamisít’ jelentésben (MACHEK 1971: 432, REJZEK 2001: 444); a csehben a XIX. század második felétől adathozható (NEWERKLA 2004: 475). A csehben a német *Pantscher* átvétele is megvan, mégpedig mind a német főnévhez közelebb álló *pančer*, mind pedig a képzőcserés *pančír* alakban; ezek a még nem szótárzott cseh szavak azonban csak a *pančovat* igehez szorosan kapcsolódó ‘italt, üzemanyagot stb. hígító, annak minőségét rontó csaló’ jelentésben fordulnak elő a világhálón fellelhető cseh szövegekben.⁵

A magyar *pancsér* esetében, úgy tűnik, ez az előző századfordulón – legalábbis a borászati szaknyelvben – még szintén meglévő jelentés a két világháború közötti korra már elavult, de a szó megjelent a szlengben a ma is ismert ‘ügyefogyott ember, kontár’ jelentésben,⁶ amelyet a TESz első adatként Zolnay Vilmos és Gedényi Mihály 1930-as kéziratok gyűjtéséből idéz (TESz 3: 81). Ezt az adatot néhány évtizeddel megelőzik a *pancsér* előfordulásai a saknyelvben is, mégpedig ‘amatőr sakkozó, gyenge játékos’ jelentésben. Íme néhány 1929 előtti adat:

⁵ Ezúton is köszönetet mondok Tölgyesi Tamásnak a szótárakban (még) nem fellelhető cseh *pančer* és *pančír* szavak felkutatásáért és értelmezéséért.

⁶ A mai szlengben a szónak további jelentései is vannak: ‘tudatlan, tájékozatlan (ember)’ (FAZAKAS 1991: 114), speciálisan a börtönszlengben a *pancsér* lehet még továbbá: 1. ‘sikertelen bűncselekményt végrehajtó bűnöző’, 2. ‘durva vagy régi, elavult módszereket alkalmazó betörő’, 3. ‘könnyen becsapható ember; palimadár’, 4. ‘az elítéltek hierarchiájában a legalsó fokon lévő, zárkatársa(i) kiszolgálására kényszerített, megalázott személy; csicska’, 5. ‘újonnan börtönbe kerülő személy; újonc’, 6. ‘bűncselekmény sértettje, áldozat’ (SZABÓ 2008: 172). Itt köszönöm meg Balázsi József Attilának az egész cikk kéziratának átnézését és hozzáfűzött értékes megjegyzéseit, kiegészítéseit.

A szerencsétlen játékos felé özönével repülnek a megjegyzések:

– Ilyen *pancser*!

– Ha a bástyával lép, hát nyer!

– Ezt egy kezdő sakkozónak is látni kellett volna!

(Pesti Hírlap, 1908. március 15., 42).

És milyen bájos a mattot bejelentő, de végrehajtani képtelen *pancser*, aki azután véletlenül ad mattot, de csak sakkot jelent be (Pesti Hírlap, 1910. szeptember 4., 10).

S[ötét]: (végre kifundál egy jó lépést): Hallja, én most olyan sakkot adok magának, hogy leesik a székről... Sakk! V[ilágos]: Hahaha... Nekem ad sakkot... Ha egy *pancser* sakkot lát, hát megadja... (Tolnai Világlapja, 1914. július 12., 50).

A rossz sakkozót „*pancser*”-nek hívják. A sakkmisterekhez viszonyítva mindnyájan *pancserek* vagyunk. A *pancsert* az jellemzi, hogy minél tovább gondolkodik, annál rosszabbat lép (Pesti Hírlap, 1926. július 6., 12).

Megkezdődik a mérkőzés! A sakkozó gép ellen játszó tábornok, aki a cári udvar legjobb játékosa, hosszas gondolkodás után a bástya előtt lévő gyaloggal kettőt lép. A közönség talán észre sem vette ezt, ám a sakkmeister feledve mozit, közönséget, csupán a sakkra gondolva önkénytelenül harsányan felkiáltott:

– *Pancser*!

A szélső gyaloggal való nyitás ugyanis csak *pancserjátékosoknál* történhetik meg, akiknek az eddig ismert és elfogadott játékekezdési teóriákról fogalmuk sincs (Budapesti Hírlap, 1927. november 27., 20).

Aljechin ezen a versenyen sem indul; világbajnoki trónusán ülve, olimpiai nyugalommal nézi és várja, hogy vajjon Capablanca, vagy ismét a „kávéházi *pancser*” kerül-e ki győztesen a küzdelemből (Budapesti Hírlap, 1928. október 7., 12).

Tartakowertől még sohasem hallottam, amikor az ellenfelei után kérdezősködtem, hogy az egy ilyen meg olyan *pancser*. Neki mindenki *ein sehr starker Spieler, ein erstklassiger Spieler, ein kolossaler, ein grandioser*, stb., így lesz ő még nagyobb, mert csak nagyokat, óriásokat győz le (Népszava, 1928. szeptember 16., 21).

Valóban, $\frac{3}{4}$ 10 órára már megjelenik a két legnagyobb *pancser*, akik minden mérkőzést megnyernek... elméletileg. Sajnos, gyakorlatilag a játszmáikat rendesen elvesztik (Népszava, 1928. december 30., 22).

Lehetséges, hogy a magyar szlengbe a *pancser* a sakknyelvből, pontosabban a kávéházi sakkozók nyelvéből került, akiket Karinthy Frigyes így jellemezett:

– Á, nem szeretem a kávéházi sakkozókat. *Pancser* társaság. Ismerem ezt a fajtát. Harminc éve látom egyik-másikat az ablak mellett, szüntelen munkában. Egyre rosszabbul játszanak. Róluk csináltam világhírű sakkaforizmat, mely így hangzik: „Gyakorlat teszi a *pancsert*” (Színházi Élet 1936/38: 6).

Irodalom

- ANIĆ 2004 = ANIĆ Vladimir: *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb, 2004.
- BAKOS 1994 = BAKOS Ferenc: *Idegen szavak és kifejezések kézisztótára*. Budapest, 1994.
- BEZLAJ = BEZLAJ France: *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Knj. 1–5. Ljubljana, 1976–2007.
- BORYŚ 2005 = BORYŚ Wiesław: *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków, 2005.
- BRÜCKNER 1927 = BRÜCKNER Aleksander: *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków, 1927.
- DudenEtym. 1989 = *Duden Etymologie. Herkunftswörterbuch der deutschen Sprache*. (Duden 7.) Mannheim–Leipzig–Wien–Zürich, 1989.
- EWÜng = BENKŐ Loránd (Hrsg.): *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen*. Bd. 1–3. Budapest, 1993–1997.
- FAZAKAS 1991 = FAZAKAS István (szerk.): *Jasszok, zsarók, csafkavágók. Életképek a vagányvilágból, ó- és új argósztótár*. Budapest, 1991.
- GOGOL 1987 = GOGOL Nyikolaj Vasziljevics: *A revizor*. Fordította Mészöly Dezső, Mészöly Pál. In: GOGOL: *A köpönyeg*. Budapest, 1987. <http://mek.oszk.hu/00300/00396>.
- GOGOL 2009 = GOGOL Nyikolaj Vasziljevics: *Az orr*. Fordította Makai Imre. Szombathely, 2009.
- GOTTSCHALD 1954 = GOTTSCHALD Max: *Deutsche Namenkunde. Unsere Familiennamen nach ihrer Entstehung und Bedeutung*. Dritte, vermehrte Auflage, besorgt von Eduard Brodführer. Berlin, 1954.
- KIPARSKY = KIPARSKY Valentin: *Russische historische Grammatik*. Bd. 1–3. Heidelberg, 1963–1975.
- KISS 1970 = KISS Lajos: Az európai névtudomány fontosabb eredményei. In: KÁZMÉR Miklós, VÉGH József (szerk.): *Névtudományi előadások. II. Névtudományi konferencia*. (Nyelvtudományi Értekezések 70.) Budapest, 1969. 16–26.
- KLUGE 1999 = KLUGE Friedrich: *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. 23., erweiterte Auflage. Bearbeitet von Elmar Seebold. Berlin–New York, 1999.
- KOCHMAN 1972 = KOCHMAN Stanisław: W. Tredziakowski w kręgu polskich wpływów językowych. *Slavica Wratislaviensia* 3. Wrocław, 1972. 39–54.
- MACHEK 1971 = MACHEK Václav: *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha, 1971.
- MITRÁK 1881 = MITRÁK Sándor: *Orosz–magyar szótár / Русско-мадярскій словарь*. Ungvár, 1881.
- MOSz = HADROVICS László, GÁLDI László (szerk.): *Magyar–orosz szótár*. Harmadik, javított kiadás. 1–2. kötet. Budapest, 1969.
- NÉMETH 2012 = NÉMETH Luca Anna: Zsidó figurák nevei a *Borsszem Jankó*ban a 20. század első felében. *Névtani Értesítő* 34 (2012): 49–65.
- NEWERKLA 2004 = NEWERKLA Stefan Michael: *Sprachkontakte Deutsch–Tschechisch–Slowakisch. Wörterbuch der deutschen Lehnwörter im Tschechischen und Slowakischen: historische Entwicklung, Beleglage, bisherige und neue Deutungen*. Frankfurt am Main, 2004.
- OMSz = HADROVICS László, GÁLDI László (szerk.): *Orosz–magyar szótár*. Harmadik, javított kiadás. 1–2. kötet. Budapest, 1968.
- OREL 2011 = OREL Vladimir: *Russian Etymological Dictionary*. Vol. 1–4. 2nd edition. Calgary, Alberta, 2011.

- PFEIFER 2003 = *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen*. Erarbeitet unter der Leitung von Wolfgang Pfeifer. 6. Auflage. München, 2003.
- REJZEK 2001 = REJZEK Jiří: *Český etymologický slovník*. Voznice, 2001.
- SLAWSKI 1956 = SLAWSKI Franciszek: Polonica w Słowniku etymologicznym języka rosyjskiego Maksa Vasmera. *Język Polski* 36 (1956): 70–73.
- SNOJ 1997 = SNOJ Marko: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana, 1997
- ŠTREKELJ 1890 = ŠTREKELJ Karel: Beiträge zur slavischen Fremdwörterkunde I. *Archiv für Slavische Philologie* 12 (1890): 451–474.
- STRIEDTER-TEMPS 1963 = STRIEDTER-TEMPS Hildegard: *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen*. Berlin, 1963.
- SW = *Słownik języka polskiego*. Ułożony pod redakcją Jana Karłowicza, Adama Kryńskiego i Władysława Niedźwiedzkiego. T. 1–8. Warszawa, 1900–1927.
- SZABÓ 2008 = SZABÓ Edina: *A magyar börtönszleng szótára*. (Szlengkutatás 5.) Debrecen, 2008.
- TESZ = BENKŐ Loránd (főszerk.): *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* 1–4. Budapest, 1967–1984.
- TÓTFALUSI 2004 = TÓTFALUSI István: *Idegenszó-tár. Idegen szavak értelmező és etimológiai szótára*. Budapest, 2004.
- VASMER = VASMER Max: *Russisches etymologisches Wörterbuch*. Bd. 1–3. Heidelberg, 1953–1958.
- WDLP = *Wörterbuch der deutschen Lehnwörter in der polnischen Schrift- und Standardsprache: Von den Anfängen des polnischen Schrifttums bis in die Mitte des 20. Jahrhunderts*. Oldenburg, 2010. <http://diglib.bis.uni-oldenburg.de/bis-verlag/wdlp/46701.html>.
- WEISMANN 1731 = WEISMANN Ehrenreich: *Deutsch-Lateinisch- und Rußisches Lexicon – Нѣмецко-латинскіи и рускіи леѣжиконѣ*. St. Petersburg, 1731.
- ZOLTÁN 1993 = ZOLTÁN András: К вопросу о происхождении суффикса *-унь* (*-unь*) в славянских языках. *Studia Slavica Hung.* 38 (1993): 221–227.
- БАС = *Большой академический словарь русского языка*. Т. 1–23. Москва–Санкт-Петербург, 2004–2014.
- БИРЖАКОВА–ВОЙНОВА–КУТИНА 1972 = БИРЖАКОВА Е. Э., ВОЙНОВА Л. А., КУТИНА Л. Л. *Очерки по исторической лексикологии русского языка XVIII в. Языковые контакты и заимствования*. Ленинград, 1972.
- ГОГОЛЬ = ГОГОЛЬ Н. В. *Полное собрание сочинений*. Т. 1–14. Москва–Ленинград, 1937–1952.
- ГОГОЛЬ 1836 = ГОГОЛЬ Н. В. Носъ. Повѣсть. *Современникъ: литературный журналъ, издаваемый Александромъ Пушкинымъ* 1836/3: 54–90.
- ДАЛЬ = ДАЛЬ Владимир: *Толковый словарь живаго великорускаго языка*. Т. 1–4. Москва, 1863–1866.
- ДАЛЬ² = ДАЛЬ Владимир: *Толковый словарь живаго великорускаго языка*. Т. 1–4. Второе издание, исправленное и значительно умноженное по рукописи автора. Санкт-Петербург–Москва, 1880–1882.
- ДАЛЬ³ = ДАЛЬ Владимир: *Толковый словарь живаго великорускаго языка*. Т. 1–4. Третье, исправленное и значительно дополненное издание под редакцією проф. И. А. Бодуэна-де-Куртенэ. Санкт-Петербург–Москва, 1903–1909.
- ДМИТРИЕВ 1868 = Письма И. И. Дмитриева к Д. И. Языкову 1803–1836. *Русскій архивъ* 6 (1868): 1081–1102.

- ДРМ = *Дигитален речник на македонскиот јазик*. <http://makedonski.info>.
- Кислова 2015 = Кислова Е. И. Польский язык в российских семинариях XVIII в. Из истории культурно-языковых контактов. *Вестник Московского университета*. Серия 9. Филология. 2015/3: 155–170.
- КрЭС 1979 = Шанский Н. М., Иванов В. В., Шанская Т. В. *Краткий этимологический словарь русского языка*. Изд. 2-е, испр. и доп. Москва, 1979.
- Куркина 1993 = Куркина Л. В. Славянские этимологии (**skorvoda*, **paŕskati*). В кн.: Трубачев О. Н. (ред.) *Этимология 1988–1990*. Москва, 1993. 57–62.
- Лявинец-Угрин 2016 = Лявинец-Угрин Марианна: К истории русинской лексикографии. *Русско-магьярскій словарь и Магьярско-русскій словарь* А. А. Митрака. (Lásd a jelen kötetben: 141–148.)
- НКРЯ = *Национальный корпус русского языка*. <http://ruscorpora.ru>.
- НКРЯ/ДК = *Национальный корпус русского языка. Дialeктный корпус*. <http://ruscorpora.ru/search-dialect.html>.
- Нордстет = Нордстет Иван: *Россійскій, с нѣмецкимъ и французскимъ переводами, словарь*. Т. 1–2. Санкт-Петербург, 1780–1782.
- ПрЭС = Преображенский А. Г. *Этимологический словарь русского языка*. Т. 2. Москва, 1914.
- РСХ = *Речник српскохрватскога књижевног језика* 1–6. Нови Сад, 1967–1976.
- САР¹ = *Словарь Академии Российской*. Т. 1–6. Санкт-Петербург, 1789–1794.
- САР² = *Словарь Академии Российской, по азбучному порядку расположенный*. Т. 1–6. Санкт-Петербург, 1806–1822.
- Слов. Акад. 1847 = *Словарь церковно-славянскаго и русскаго языка, составленный Вторымъ отдѣленіемъ Императорской Академіи наукъ*. Т. 1–6. Санкт-Петербургъ, 1847.
- СРНГ = *Словарь русских народных говоров*. Т. 1–48. Москва–Ленинград/Санкт-Петербург, 1965–2015.
- СРЯ XI–XVII = *Словарь русского языка XI–XVII вв.* Т. 1–30. Москва, 1975–2015.
- СРЯ XVIII = *Словарь русского языка XVIII в.* Т. 1–21. Ленинград/Санкт-Петербург, 1984–2015.
- СРЯ² = Евгеньева А. П. (ред.) *Словарь русского языка*. Т. 1–4. Изд. 2-е, испр. и доп. Москва, 1981–1984.
- ССРЛЯ = *Словарь современного русского литературного языка*. Т. 1–17. Москва–Ленинград, 1950–1965.
- СУМ = *Словник української мови*. Т. 1–11. Київ, 1970–1980.
- ТСБМ = *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*. Т. 1–5. Мінск, 1977–1984.
- Ушаков = Ушаков Д. Н. (ред.) *Толковый словарь русского языка*. Т. 1–4. Москва, 1935–1940.
- ФАСМЕР = Фасмер Макс: *Этимологический словарь русского языка*. Т. 1–4. Перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева. Москва, 1964–1973.
- ФРЛ² = *Полной французской и российской лексиконъ, съ послѣдняго изданія лексикона Французской академіи на російской языкъ переведенный*. Т. 1–2. 2-е изд., исправленное и дополненное И. Татищевымъ. Санкт-Петербургъ, 1798.
- Шапошников = Шапошников А. К. (сост.) *Этимологический словарь современного русского языка*. Т. 1–2. Москва, 2000.
- Шведова 2007 = Шведова Н. Ю. (ред.) *Толковый словарь русского языка с включением сведений о происхождении слов*. Москва, 2007.

Tartalom

Előszó	5
PÁTRÓVICS Péter: Jászay László 65 éves	7
Jászay László szakirodalmi munkásságának teljes bibliográfiája	11
BAŃCZEROWSKI Janusz: Kilka uwag o przedmiocie badań lingwistycznych ...	27
CSÁSZÁRI Éva: A kétnyelvűség megnyilvánulásai a bükkszentkereszti szlovákok nyelvjárásában	33
DUDÁS Előd: Magyar vagy német mintára alakult igék a <i>Martyánczi</i> <i>énekeskönyvben</i>	39
DUDÁS Mária: A kék és a zöld szín a magyar és a bolgár frazeológiában	45
DUKKON Ágnes: A kései Tolsztoj útkeresései és az óorosz irodalmi hagyomány	51
DZIEWOŃSKA-KISS Dorota: Konceptualizacja pojęcia <i>czas</i> w związkach frazeologicznych i przysłowiaach języka polskiego i węgierskiego	61
ФЕДОСОВ Олег: Фразеология наказания (<i>шелковый шнурок и столы-</i> <i>тинский галстук</i>)	69
GYÖNGYÖSI Mária: A költő hivatása. A. Blok vallomásos lírája és R. M. Rilke tárgyversei	79
HAN Anna: A költői kép elmélete a XX. század elejének nyelvfilozófiai iskoláiban (Andrej Belij – Pavel Florenszkij – Gusztav Spet)	87
HEGEDŰS Iván: Adalékok az orosz szerkesztésű egyházi szláv nyelv helyesírásának történetéhez	95
НЕТЭНЫІ Zsuzsa: Языковой антиэквализм В. Набокова	103
JANIEC-NYITRAI Agnieszka: Przekleństwo i błogosławieństwo autorefleksji w wybranych utworach Karla Čapka i Milana Kundery	109
JANURIK Szabolcs: Az angol kölcsönszavakból alkotott igék alaktani be- illeszkedésének sajátosságai a mai orosz számítástechnikai nyelvben	117
KRÓÓ Katalin: Emlékezés és teremtdés. Pecsorin „sírfeliratának” margójára	125
LACZHÁZI Aranka: Gondolatok a litván igeaspektus kérdéséhez	133
LEBOVICS Viktória: Краса і сила Володимира Винниченка	141

Лявинец-Угрин Марианна: К истории карпаторусинской лексико- графии. <i>Русско-мадьярский словарь и Мадыарско-русский словарь</i> А. А. Митрака	149
MENYHÁRT Krisztina: A bolgárkertészek szakmai és kulturális szervezetei a XX. század első felében	157
МИХАЙЛОВ Камен: Дославистические и параславистические формы познания о славянах	167
NAGY István: „Vissza, a még meleg nyomokon...” (M. Cvetajeva és az emlékezet poétikája)	175
PALÁGYI ANGELA, PALÁGYI Tivadar: «Великое село было, но пришел ком- мунизм, всё позакрыл, люди повыехали, так мы поостовались...». Orosz őhitűek Bukovinában a román–ukrán határ két oldalán	181
PALÁSTI Katalin: Особенности сочетаемости слов категории состояния с другими словами в русских безличных предложениях	199
PÁLOSI Ildikó: Интенсивность – категория на грани количественности и качественности	207
PÁTRÓVICS Péter: <i>Po-</i> : ein polyfunktionales Verbalpräfix im Polnischen	215
PÉTER Mihály: Стихотворение А. Твардовского. <i>Я знаю, никакой</i> <i>моей вины...</i>	225
RÁDULY Zsuzsanna: Eponimák a magyar és a lengyel gasztronómia szókincsében	229
СТАНКЕВИЧ Лариса, ПЕТКЯВИЧЮС Ричардас: Из опыта работы над составлением первого белорусско-литовского словаря	237
URKOM Aleksander: Prva faza u razvoju srpsko-mađarske leksikografije	241
VÁRNAI Dorota: <i>Liberatura</i> – lengyel módra	249
VIG István: Kódváltás Zrínyi Miklós <i>Az török afium ellen való orvosság</i> című művében.....	255
ZOLTÁN András: Orosz <i>начкун</i> , magyar <i>pancser</i>	265
ZSILÁK Mária: Magyar nyelvi jelenségek a magyarországi szlovákok igehasználatában	279